

Frančišek in Cerkev – spregledan vidik

Frančišek Asiški (1181–1226) velja za eno najvplivnejših osebnosti iz zgodovine Katoliške Cerkve. Njegova evangelijska širina, preprostost in svetost je že v desetletjih po njegovi smrti sprožila pravi val biografij, ki so to veličino osvetljevale iz različnih zornih kotov. Njegov zgled ni prevzel le katoličanov, ampak je svoj odmev dobil celo med protestanti in pripadniki drugih religij.¹

Med ljudmi so se utrdele podobe Frančiška ekologa, mirovnika, pa tudi mistika, kontemplativca, voditelja bratstva. Ob tem pa je nekje ob strani ostal Frančiškov odnos do Cerkve.

Razlog je najbrž v dejstvu, da Cerkev v Frančiškovih spisih praktično nikdar ne sili v ospredje, ampak ostaja nekakšna stalnica v ozadju njegove misli. Predstavlja življenjski prostor, v katerem se razvija in zori enkratnost izkušnje Asiškega ubožca. Res, Frančišek o Cerkvi ni dosti pisal, je pa v polnosti živel v njej.

To pa v njegovem času ni bilo samoumevno.

FRANČIŠEK IN NJEGOV ČAS

Odbojbe srednjega veka je bilo čas velikih sprememb, tudi na področju duhovnosti. Tradicionalna oblika krščanskega življenja, ki je močno slonela na velikih samostanih,

je prišla v konflikt z religioznimi potrebami nove, urbane in svetne kulture. Cerkev je potrebovala precej časa, da je našla primerna orodja za soočanje z novo situacijo. Njeno odsotnost s polja evangelizacije meščanstva pa so izkoristile krivoverske sekte in druga gibanja, običajno nastrojena proti Cerkvi. Kako je prišlo do tega? Kakšni so bili razlogi?

Po eni strani je temu botroval razvoj mest kot posledica splošnega ekonomskega, kulturnega in družbenega razvoja, na temelju fevdalne ureditve. Fevdalizem je sicer "povečal nepravilnosti in neenakosti, množicam pa je zagotovil tudi neko mero varnosti, zaradi česar je vzcvetela sorazmerna blaginja." (Le Goff 2012, 63.)

Mesta so postala privlačna za ljudi različnih slojev in poklicev. Trgovci so v mesta prinašali blago iz tujih dežel. Tja so se selili obrtniki in odpirali svoje delavnice. Z mobilnostjo prebivalstva se je pospešilo tudi širjenje idej, k čemur je pripomogel tudi nastanek

prvih univerz. S tem se je center duhovnega, kulturnega ter gospodarskega življenja iz samostanov na podeželju premaknil v mesta.

Večanje mest je prineslo tudi večjo anonimnost, s pomočjo katere so se laiki hitreje osamosvajali od vpliva Cerkve. Kakovostna izobrazba, ekonomska neodvisnost in mobilnost so jih premaknili višje na družbeni lestvici. Cerkev je na te spremembe gledala z nezaupanjem in dolgo ni razumela pastoralnih priložnosti in potreb, ki so iz njih izvirale.

Kakšne potrebe so kazali laiki? Širjenje miselnih obzorij ter možnosti za aktivno udejstvovanje na raznih področjih življenja je v laikih budilo željo, da bi tudi znotraj Cerkve naredili korak naprej ter presegli status "duhovnega proletariata", ki jim ga je dodelila tradicionalna eklesiologija. Njihova izobrazba na eni ter moralne pomanjkljivosti klerikov na drugi strani so v njih budile kritičnega duha v odnosu do Cerkve, ki so jo želeli prenoviti. Dostopnost prevodov Svetega pisma je omogočila, da so se napajali pri samem izviru, svoja spoznanja pa so želeli podajati tudi drugim. Tu pa je nastala težava.

V strahu za ohranitev prave vere je Cerkev ostro nastopila proti laikom, ki so po svoje interpretirali svete spise in svoje nauke brez dovoljenja širili med ljudi. Inocenc III. je sicer naredil korak naprej, ko je pridiganje razdelil na teološke pridige, pridržane izobraženim klerikom, ter moralne spodbude, ki so jih s papeževim dovoljenjem lahko uporabljali tudi laiki. Še vedno pa je bilo potrebno dovoljenje, za kar je Cerkev našla utemeljitev v Pavlovem pismu Rimljanom (10,15). Nekatera gibanja je kljub pravovernosti in želji po služenju Cerkvi zadela cerkvena kazen prav zaradi nespoštovanja tega pravila. Taki so bili npr. humilijati. Druga gibanja pa so se radikalneje iztrgala iz občestva Cerkve ter ustvarila nekakšno alternativo, katere so se sploh višji sloji oklenili bolj zaradi kljubovanja Cerkvi kot zaradi duhovno-teoloških razlogov. Najmočnejši predstavniki tega so bili katari, ki so imeli v 13. stoletju v južni Franciji vzporedne strukture cerkveni hierarhiji.

NESAMOUMEVNOST ODLOČITVE ZA CERKEV

Če je Cerkev še imela močan vpliv na podeželju, pa se je situacija v mestih spremenila. Cerkev je ostala nekako za časom in v svojih dokumentih (npr. *Dictatus papae* Gregorja VII. iz leta 1075) branila svoj položaj naproti svetnim oblastem.

Cerkev se je praznila. Ljudje so odhajali razočarani nad pohujšljivim življenjem nekaterih klerikov in njihovo teološko neizobraženostjo. V Cerkvi niso našli primerne mesta za izobražene laike. Institucija je bila preveč vpletena v politiko in je s tem omejevala ambicije laikov.

Odhod je bil lažji, ker je bila na voljo alternativa: ubožstvena gibanja. Ta so razočaranim laikom nudila to, česar v Cerkvi niso našli: zgled strogega moralnega življenja, dobro poznavanje Svetega pisma, priložnost za aktivno udejstvovanje na področju oznanjevanja in vodenja. Sčasoma so oblikovali svoje vzporedne strukture, ki so kljubovale katoliški hierarhiji.

V teh razmerah odločitev za Cerkev nikakor ni bila samoumevna. Nasprotno, kazalo je, da se je za pristno duhovno življenje treba ločiti od Cerkve, ki se je oddaljila od evangelijskih idealov.

To možnost je imel pred sabo tudi Frančišek Asiški. Brez dvoma je vedel za ubožstvena gibanja, ki so svoje nauke širila tudi po srednji Italiji. Vedel je za ljudi, ki so želeli prenoviti Cerkev s svojim načinom življenja v ubožstvu, v posnemanju prvih krščanskih skupnosti. Frančišek ni bil prvi, ki se je odločil za ubožstvo. Je pa bil eden redkih, ki se je kljub vsemu zavestno odločil za Cerkev, za katoliško vero. Zakaj?

Da odgovorimo na to vprašanje, moramo za trenutek pogledati v Frančiškove spise, v katerih nam Frančišek sam – čeprav med vrsticami – podaja razloge za svojo temeljno odločitev.² Čeprav nas spisi prikrajšajo za mnoge dobro znane in pomenljive zgodbe, pa iz njih razberemo etape Frančiškove misli in njegove duhovne poti.

CERKEV V FRANČIŠKOVIH SPISIH

"**A**siški svetnik ni imel neke 'ekleziologije', v svojih spisih ni eksplicitno spregovoril o skrivnosti Cerkve." (Iammarrone 1993, 69.) Bolj kot spekulativna razmišljanja mu je bilo blizu praktično življenje. Frančišek ne govori o tem, kaj je Cerkev. Zelo jasno pa bratom pove, kako naj živijo v Cerkvi. Ta pravila nam lahko omajajo podobo Frančiška mirovnika, kot nam ga predstavijo življenjepisci. Poglejmo si nekaj primerov.³

Frančišek začne Nepotrjeno vodilo iz leta 1221 z obljubo pokorščine papežu: "Brat Frančišek, in kdorkoli bo na čelu tega reda, naj obljubi pokorščino in spoštovanje papežu gospodu Inocencu in njegovim naslednikom."

(FNPV od 3) Dve leti kasneje v Potrjenem vodilu doda obljubo pokorščine in spoštovanja rimske Cerkve: "Brat Frančišek obljublja pokorščino in spoštovanje gospodu papežu Honoriju in njegovim zakonito izvoljenim naslednikom ter rimski Cerkvi." (FPV od I,2.) To obljubo želi okrepiti tudi s pomočjo kardinala zaščitnika, ki ga je izprosil pri papežu, da bi red varoval v zvestobi katoliški veri in rimski Cerkvi: "Poleg tega pod pokorščino zapovedujem ministrom, naj prosijo gospoda papeža za enega od kardinalov svete rimske Cerkve, ki bo to bratstvo vodil, ščitil in opominjal, da bomo vedno pokorni in podložni tej sveti Cerkvi ter stanovitni v katoliški veri živeli v uboštvu in ponižnosti ..." (FPV od XII, 3-4.) Ob koncu življenja, v Oporoki, celo grozi z



zaporom tistemu bratu, ki bi se drznil iztrgati iz občestva Cerkve. Takega brata morajo sobratje izročiti kustosu, ta ministru, minister pa "naj ga bo pod pokorščino dolžan poslati po takih bratih, ki ga bodo noč in dan čuvali kot zvezanega človeka, dokler ga ne postavijo pred ostijskega gospoda,⁴ ki je gospodar, pokrovitelj in opominjevalec vsega bratstva." (FO p 31–33.)

Od kod ta strogost? S kakšnim razlogom se je Frančišek tako odločno podredil Cerkvi?

Naj navedem samo dva razloga. Prvi razlog se skriva v Frančiškovem pojmovanju ubošstva. To se ne omeji na odpoved materialnim dobrinam. Po zgledu izpraznjenja (kenoze) Kristusa, ki je bil Bog, a je sam sebe izpraznil in postal služabnik (prim. Flp 2,6–11), se je želel Frančišek ves izprazniti. Življenje v pokorščini torej pomeni živeti uboštvu, živeti nenavezan na "zlo lastne volje" (FO pom 2).

Drugi razlog pa je še mnogo močnejši, čeprav je zapisan na precej impliciten način. Frančišek piše o spoštovanju duhovnikov: "Vse klerike in vse redovnike imejmo za gospodarje v tem, kar se nanaša na zveličanje duše." (FNPV od XIX, 3.) V Oporoki govori celo o veri v duhovnike, ki žive "po uredbi svete rimske Cerkve" (FOp 6) in malo naprej pojasni, zakaj: "Njim in vsem drugim hočem vedno izkazovati spoštovanje, ljubezen in čast kakor svojim gospodarjem. In nočem v njih videti greha, ker prepoznam Božjega Sina v njih in oni so moji gospodarji. To delam zato, ker na tem svetu od najvišjega Božjega Sina ne vidim telesno ničesar razen njegovega najsvetejšega telesa in njegove najsvetejše krvi; to namreč oni prejema in samo oni delijo drugim." (FO p 8–10.)

V teh besedah Frančišek jasno pokaže, kaj je razlog njegove odločitve za katoliško vero in podreditev "sveti rimski Cerkvi": razlog je Kristus. Kristusa "telesno" vidi le v Cerkvi, zato želi ostati v njej. Odločitev za Kristusa je tista trdna skala, na kateri po 800 letih še vedno dobro utemeljen stoji red, ki ga je postavil. Frančišek se ni odločil za uboge, ni

postavil temeljev reda na pridiganju, še manj se je osredotočal na ekologijo. Vse to so le posledice, "stranski produkti" odločitve za Kristusa. To so rezultati odprtosti Božjemu načrtu, popolne duhovne in materialne svobode in radikalne zvestobe evangeliju.

FRANČIŠKOVO SOOČANJE S STANJEM CERKVE

Vendar pa Frančišek Kristusa ni našel v neki idealni, popolni Cerkvi. Našel ga je v Cerkvi, ki se je v marsičem oddaljila od evangeljskih izvirov. Močan simbolni pomen tega ima razpadajoča cerkvena sv. Damijana, v kateri je Frančišek (po pričevanjih življenjepiscev) slišal Kristusovo naročilo, naj popravi njegovo cerkev. Frančišek se je lotil obnove. Ni do konca zrušil razmajanih zidov, ampak jih je s svojim delom popravil in okrepil.

Tako kot cerkvena blizu Assisija je bila tudi vesoljna Cerkev potrebna popravila. Vanjo se je z večanjem svetne moči vtihotapila posvetnost; na račun številčnosti klerikov se je manjšala njihova kvaliteta; simonija in konkubinat sta bila pogosta izraza moralne šibkosti znotraj cerkvene hierarhije.

Prebujajoči se sloj laikov je vedno bolj občutil razmajanost Cerkve in mnogi so s kritičnimi udarci tej zgradbi prizadejali dodatno škodo. Nekatera gibanja so poleg rušenja obstoječe Cerkve postavila svojo strukturo, gradila na novo.

Tudi Frančišek ni le nemo sprejemal stanja. Vera v moč Kristusa, ki presega še tak človekov greh, ga je vodila v obnovo, ne v novogradnjo. Pri obnovi pa je uporabljal več orodij.

Najprej lastni zgled posnemanja Kristusa, življenja brez lastnine in pokorščine Cerkvi.

Nato odkrivanje temeljev, na katerih vera stoji: potrebnost osebnega srečanja s Kristusom v zakramentih in Božji besedi, kar človeka kliče k spreobrnjenju, v novo kvaliteto odnosov z Bogom in bližnjimi, ki se uresničujejo znotraj občestva, znotraj Cerkve.

Ob vsem tem pa se ne sme izgubiti izpred oči končnega cilja, večne blaženosti v nebeškem kraljestvu.

Frančišek ni kritiziral, ni obsojal napak, ampak je spodbujal dobro. Duhovnikom je najprej z ganljivimi besedami spregovoril o njihovem dostojanstvu, nato pa jih spodbudil, naj živijo vredno milosti, ki so jo prejeli s posvečenjem. Dobro se je zavedal, da je Kristusova svetost neskončno večja od še tako velikih zlorab človeka. Duhovnikova grešnost ne more odvzeti moči zakramentom, saj jih deli Kristus.

Iz te vere izhajajo tudi konkretna dejanja: Frančišek se je večkrat spovedal pri grešnih duhovnikih, od njih prejemal zakramente in s tem ljudem želel pokazati moč zakramenta. Obenem pa je s svojim zgledom globokega spoštovanja duhovnikom pomagal poživiti gorečnost. Duhovnikom je poljubljal roke, na samem pa jih je spodbujal h krepostnemu življenju.

"V POKORŠČINI SVETI MATERI CERKVI"

Frančišek se je zavestno odločil za pokorščino Cerkvi. Temu sta botrovala predvsem dva razloga: navzočnost Kristusa v Cerkvi ter posnemanje Kristusa s popolno razlastitvijo.

"Ko mi je Gospod dal brate, mi ni nihče pokazal, kaj moram storiti. Toda sam Najvišji mi je razodel, da moram živeti po vzoru svetega evangelija. In jaz sem dal na kratko in preprosto zapisati in gospod papež mi je potrdil." (FO p 14–15.) Biografi poročajo, da je Frančišek to potrdilo dobil ob prvem obisku pri Inocencu III., verjetno leta 1209.

Frančišek ne čaka na odločitev Cerkve, na pobudo s strani hierarhije. Ne, Frančišek najprej osebno išče Kristusa, stopi na pot, potem pa potrditev te poti zaupa Cerkvi. Zaveda se nevarnosti odpada, poznane so mu usode drugih gibanj. Oklene se Cerkve in pri njej vztraja. Nenehno se sklicuje na to ustno potrditev, ki jo je prejel od gospoda papeža. Očitno na podlagi tega tudi doseže, da Honoriij

III. manj kot 10 let po prepovedi ustanavljanja novih redov manjšim bratom potrdi Vodilo.⁵

Vodilo je bilo vse, kar je Frančišek želel. Bilo je dovoljenje, da sme živeti po evangeliju in garancija, da je Kristusov nauk pravilno razumel. Njegov zgled je v Cerkvi budil upanje na konkretno prenovo, ki so jo papeži želeli pospešiti tudi s podeljevanjem raznih ugodnosti in privilegijev, česar pa Frančišek ni sprejemal. Privilegiji so bili zanj lastnina, ki je nasprotovala odločitvi za uboštvo. Bratom je pod pokorščino prepovedal prositi za privilegije, a po sestopu z vrha reda so se privilegiji namnožili.

Frančišek se je označeval kot *illiteratus et idiota*, vendar je dobro poznal nauk Cerkve. Njegovi evharistični pobožnosti je dodatni zagon dal IV. lateranski koncil, katerega sklepe je Frančišek očitno poznal in v svojih pismih oznanjal ljudem v redu in zunaj njega.

Poleg tega je skrbno pazil, da se ne bi od Cerkve oddaljil z nespoštovanjem njenih odlokov glede pridiganja. Na tem preizkusnem kamnu so npr. odpadli sicer pravoverni humilijati, ki so želeli pridigati, čeprav za to niso imeli dovoljenja Cerkve.

Najbrž je Frančiška vznemirjala tudi usoda krivovercev. Prav v njegovem času je bila pod papežem Inocencem III. uvedena inkvizicija, proti Katarom pa je potekala prava križarska vojna. Vendar pa ti zunanji razlogi najbrž niso igrali pomembnejše vloge v Frančiškovem duhovnem življenju.

FRANČIŠKOV ZGLED DANES

Skozi stoletja je Frančišek ohranjal pri-vlačnost za množice. Kot prerok nenehno vstopa v dinamiko človekove nezvestobe in kliče k pokori in spreobrnjenju. Njegova evangelijska radikalnost pa mnogim zastavlja vprašanje, ali je mogoče tudi danes živeti kot Frančišek. Kako naj razumemo njegov zgled? Kaj se lahko od Frančiška naučimo?

Če pri pogledu na Frančiškovo življenje opazujemo le zunanost, potem nam hitro postane nerazumljivo, neracionalno,

neživljenjsko. Danes si ne moremo predstavljati, da bi se človek odločil za prostovoljno beračenje, popolno negotovost glede življenja, odpoved vsakemu stiku z denarjem, pa tudi zdravstvenim in socialnim ugodnostim ...

Če pa pogledamo na Frančiškovo življenje celostno, postane slika drugačna: zunanost dobi svoje utemeljene razloge v srečanju s Kristusom, ob katerem je Frančišek spoznal svojo poklicanost. Evangelij je vzel zares in iz njega črpal navdih za konkretna dejanja. Končno pa je sodbo o pravilnosti svojih razmišljanj in dejanj zaupal Cerkvi, v kateri je Kristusa videl "telesno" pod podobo kruha in vina.

Onkraj hierarhičnih struktur je srečal Kristusa. In ta ga je klical k spreobrnjenju. Ne le k razmišljanju, ampak k delovanju. Kristusovo uboštvo ga je prevzelo, da ga je tako materialno kot duhovno posnemal. Ni ostal pri nekem emocionalnem navdušenju nad zgledom, ampak je iz ponotranjenja zgleda izviralo njegovo delovanje.

Papež Benedikt XVI. je na začetku svoje prve okrožnice zapisal prav to. Temelj krščanstva ni neka velika ideja, ampak srečanje s Kristusom, ki daje življenju novo usmeritev (prim. Bog je ljubezen, 1). Kako se izraža ta nova usmeritev, pa nam s svojim zgledom kaže papež Frančišek.

Njegov nastop se je zgodil v času, ko Cerkev pretresajo podobne težave, kot so jo v času Frančiška Asiškega: hude moralne zablode nekaterih klerikov, posvetnost in – zaradi dostopnosti izobrazbe za laike – intelektualna nepripravljenost duhovnikov.

Papež Frančišek na to odgovarja že od svojega prvega nastopa z lože bazilike sv. Petra: papeževa prošnja ljudem, naj molijo zanj, kaže njegovo temeljno odločitev za Kristusa. V zvestobi evangeliju je pripravljen izreči ostro kritiko slabim navadam, ki so se razpasle za cerkvenimi zidovi. Vidi potrebo po prenovi in z njo začenja pri sebi. Z besedami so skladna njegova dejanja, ki mnogim budijo upanje na korenite spremembe.

A zgled sv. Frančiška nas opozarja; ni dovolj, da smo pasivni opazovalci dobrih del drugih. Kajti vsakdo je poklican k svetosti (prim. C 11). Frančišek nam glede tega nudi nekaj opornih točk:

Najprej je potrebno osebno srečanje s Kristusom. Molitev, prejetje zakramentov, pa tudi služenje ubogim so privilegirani kraji tega srečanja.

To srečanje se kaže v konkretnih dejanjih. Vsakdo pa mora ob evangeliju razbirati znamenja časa in kot Frančišek pogosto vprašati: "Gospod, kaj želiš, da storim?"

Vse to pa se dogaja v Cerkvi. V Cerkvi, v kateri kljub grešnosti njenih članov še vedno živi Kristus.

IZBRANA BIBLIOGRAFIJA

Duranti, Samuele. *Francesco e la Chiesa*. S. Maria degli Angeli: Edizioni Porziuncola, 1997.

Iammarrone, Giovanni. *La spiritualità francescana. Anima e contenuti fondamentali*. Padova: Edizioni Messaggero, 1993.

Le Goff, Jacques. *Denar in življenje. Gospodarstvo in vera v srednjem veku*. Ljubljana: Založba Sophia, 2012.

Vaiani, Cesare. *Frančiškova pot*. Ljubljana: Brat Frančišek, 2011.

Vodilo in življenje: spisi sv. Frančiška Asiškega in sv. Klare. Ljubljana: Slovenska kapucinska provinca, 1998.

Merlo, Grado Giovanni. *V imenu svetega Frančiška*. Ljubljana: Brat Frančišek, 2007.

1. Spomnimo, da je bil začetnik ponovnega odkrivanja sv. Frančiška protestant Paul Sabatier, ki je s svojim delom *Vie de saint François* (1893) utrl pot znanstvenemu raziskovanju življenja Asiškega ubožca.
2. Kljub številnim biografijam in drugim pričevanjem Frančiškovih sodobnikov imajo spisi posebno mesto, saj nam najbolj verodostojno podajajo Frančiškovo misel. Glede odnosa med spisi ter biografijami se je po izidu že omenjenega Sabatierjevega dela *Vie de saint François* razvila široka filološka in zgodovinska razprava, znana pod imenom *Questio franciscana*.
3. Odlomke Frančiškovih spisov navajam po slovenskem prevodu: *Vodilo in življenje: spisi sv. Frančiška Asiškega in sv. Klare* (Ljubljana: Slovenska kapucinska provinca, 1998).
4. "Ostijski gospod" je bil kardinal Hugolin de Segni, prvi kardinal-zaščitnik reda manjših bratov, kasnejši papež Gregor IX. (med leti 1227–1241). Leta 1228 je Frančiška prišel med svetnike.
5. Prepoved je zapisana v 3. kanonu IV. lateranskega koncila leta 1215. Vodilo manjših bratov je papež Honorij III. z bulo *Soletannuere* potrdil 29. novembra 1223.